

نقش

خانواده در

پیشرفت

تحصیل

فرزندان

می پردازند، بیشتر است^۱. در تحقیقی که به وسیله "بی لیتل"^۲ و همکارانش (۱۹۷۳) انجام شده است، تفاوت دانش آموزان از لحاظ سن، سطح تحصیلات والدین و ثبات و پایداری خانوادگی آنها، مورد بررسی قرار گرفته است. محققان به این نتیجه رسیده‌اند که پیشرفت کودکانی که والدین باسواد و خانواده‌ی باثبات داشته‌اند، بیشتر بوده است.^۳

تحقیق دیگری که به توسط "الیزابت بینک"^۴ در زمینه تأثیر روشهای تربیتی در رشد استعدادهای متفاوت عقلانی، انجام شده است

محمد آرمند

صاحب نظران تعلیم و تربیت براین عقیده‌اند که والدین با همکاری و کمک به معلمان، در زمینه پیشرفت تحصیلی فرزندان خود می‌توانند بسیار مؤثر واقع شوند. این مسأله بخصوص در دوره ابتدایی بسیار حائز اهمیت است. تحقیقات متعدد نشان می‌دهد پیشرفت تحصیلی دانش آموزانی که والدین آنها افرادی آگاه و باسواد هستند و بهتر به راهنمایی آنها

از آنها انتظار کمک و راهنمایی نیز دارند. یکی از حقوق طبیعی کودکان برخورداری از کمک و راهنمایی والدین می باشد. امام سجاده (ع) می فرماید:

"واما حق خردسال مهرورزی با وی و پرورش اوست. و گذشت از او و پرده پوشی و نرمش با او و کمک به او و پرده پوشی خطاهای کودکی او، زیرا آن سبب توبه است و مدارا کردن با کودک و تحریک نکردن او، زیرا که این به رشد او نزدیکتر است."^۹

خوشبختانه اکثر والدین بر اهمیت راهنمایی تحصیلی کودکان واقفند و شاید وقت فراوانی را نیز در این زمینه صرف می کنند، ولی نکته مهم این است که تا چه حد این وظیفه و مسؤلیت را صحیح انجام می دهند. زمانی والدین می توانند به نحو احسن از عهده این وظیفه برآیند که بدانند چگونه به راهنمایی تحصیلی فرزندان خود پردازند. اگر در این زمینه درست عمل نکنند، ممکن است به جای کمک به دانش آموز، مانع پیشرفت وی و باعث سستی و تبلی او شوند. والدین با شناخت بیشتر و آگاهی از شیوه های صحیح تعلیم و تربیت بهتر می-توانند به یاری فرزندان خود بشتابند. ما به عنوان والدین باید ببینیم که آیا از تأثیر تشویق و تنبیه در تربیت، و اثرات مثبت و منفی آن آگاهی؟ و آیا به نحو احسن می توانیم آنها را در تربیت فرزندان خود به کار بگیریم؟ آیا به اهمیت توجه به تفاوت های فردی دانش آموز واقفیم و از مقایسه او با کودکان دیگری که در شرایط متفاوتی قرار دارند خودداری می کنیم؟ آیا با نیازهای خاص کودکان و نوجوانان در دوره های مختلف رشد آشنا هستیم و در برخورد با دانش آموزان آنها رامورد توجه

نشان می دهد مادرانی که از نظر کلامی قوی تر هستند و موقعیتها یا محرکهای کلامی بیشتری برای فرزندان خود فراهم می کنند، مثلاً به فرزندانشان فرصت می دهند که در بحثهای خانوادگی شرکت کنند و بندرت آنها را به دلیل ضعف تکلم تنبیه می کنند، برایشان کتابهای داستان بیشتری می خرند و برای کمبود پیشرفت در مدرسه، دانش آموزان را بطور سازنده مورد انتقاد قرار می دهند، فرزندانشان پیشرفت بیشتری دارند.^{۱۰}

تحقیق دیگری در زمینه روشهای تربیتی والدین و پیشرفت تحصیلی فرزندان به توسط "ریموند کتل"^{۱۱} و "دیلمن بارتن"^{۱۲} (۱۹۷۲) انجام شده است. هدف این تحقیق بررسی این نکته بوده که آیا رفتار والدین در پیشرفت تحصیلی کودکان مؤثر است یا نه؟ نتیجه کلی تحقیق این بود که اولاً رفتار والدین با فرزند در قدرتهای شناختی از جمله در پیشرفت تحصیلی مؤثر است. این تأثیر در همه درسها وجود داشته است. ثانیاً سختگیری و محبت بیش از حد والدین به فرزندان، موجب عقب ماندگی تحصیلی آنها می شود.^{۱۳}

با بررسی نتایج تحقیقات مختلفی که انجام شده و در اینجا به بعضی از آنها اشاره شد، می-بینیم که نقش والدین در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر بوده، کمک و راهنمایی آنها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. بنابراین راهنمایی تحصیلی فرزندان امری است بسیار ضروری و نمی توان کار آموزش و تربیت را تنها به معلم و مدرسه محول ساخت و از نقش خانواده در این زمینه غافل شد. دانش آموزان اوقات زیادی را در منزل می گذرانند و علاوه بر اینکه تحت تأثیر اعمال و رفتار والدین هستند،

انجام دادن صحیح تکالیف درسی تعیین شده، راهی است برای یادگیری بهتر و بیشتر؛ بنابراین باید به دانش‌آموزان کمک کرد تا خودشان با کمک و راهنمایی، تکالیف خود را انجام دهند.

نکته دیگر در این زمینه این است که عده‌ای فکر می‌کنند حفظ کردن مطالب کتاب و یا رونویسی آنها به تنهایی تکالیف مهمی است و دانش‌آموزان باید بیشترین تلاش را در این زمینه به عمل آورند؛ بنابراین اگر دانش‌آموزی مشق‌های خود را بطور دقیق از روی کتاب بنویسد و یا جواب سؤالات مشخص شده را همانند کتاب پاسخ دهد، دانش‌آموز موفق است. ولی باید به خاطر داشت که هدف اساسی آموزش و پرورش، ایجاد و پرورش خلاقیت و قدرت تجزیه و تحلیل در دانش‌آموزان است، نه حفظ کردن مطالب. البته

قرار می‌دهیم؟ آیا از نیازهای جسمانی و روانی کودکان خود آگاهی داریم و در پی تأمین آنها برمی‌آییم؟ علاوه بر این موارد، نکات بسیار مهم دیگری نیز وجود دارد که والدین باید در مورد آنها اطلاعات لازم را کسب نمایند. بر این اساس در این نوشته سعی بر این است که به روش‌های صحیح راهنمایی تحصیلی فرزندان اشاره شود، تا والدین بتوانند با استفاده از آنها در امر تحصیل فرزندان خود بیشتر مؤثر واقع شوند.

راهنمایی تحصیلی به معنی انجام بخشی از کارها و تکالیف دانش‌آموز نیست. عده‌ای فکر می‌کنند کمک به دانش‌آموز یعنی انجام دادن قسمتی از تکالیف وی، ولی این کار نه تنها کمک به دانش‌آموز محسوب نمی‌شود، بلکه باعث می‌شود تا او نتواند بخشی از مطالب را بخوبی بیاموزد.

مساعدی را برای مطالعه فرزندان ایجاد نمی کنند، بلکه اصرار می ورزند که دانش آموزان در محلی آکنده از سروصدا و محرکهای مختلف مزاحم به انجام تکالیف بپردازند. آنها تصور می کنند مطالعه و انجام تکالیف نیز همانند کارهای (یدی) دیگر در هر شرایطی قابل انجام است، ولی باید توجه داشت که یادگیری در شرایطی بهتر صورت می گیرد که در آن محیط آرام باشد و محرکهای مزاحم از جمله تلویزیون، بازی سایر کودکان و سروصداهای دیگر کمتر باشد. بعلاوه محیط خانواده باید محیطی امن برای دانش آموزان باشد، چنانچه والدین مشاجراتی نیز با هم داشته باشند باید بدور از حضور دانش آموز مشکلات خود را حل کنند. همچنین والدین باید سعی کنند حتی الامکان از ترتیب دادن جشنها و مراسم مختلف و یا شرکت در آنها در ایام امتحانات خودداری کنند. حتی نباید کودکان را به علت داشتن امتحان و درس خواندن تنها بگذارند و خود به این گونه مجالس بروند، زیرا این شیوه دانش آموز را نسبت به درس بی علاقه می کند. بهتر است دانش آموز باور کند که کار و فعالیت او نه تنها از نظر خودش، بلکه از نظر سایر اعضای خانواده نیز مهم است و آنها حاضرند از این قبیل برنامه ها صرف نظر کنند.

غنی کردن محیط خانواده از دیگر مسؤلیتهای مهم والدین در این زمینه است. والدین می توانند به جای خرید اشیای غیر ضروری برای دانش آموزان، کتابهای کمک درسی، غیر درسی و وسایل کمک آموزشی تهیه کنند، تا هم از این طریق دانش آموزان اوقات فراغت خود را بخوبی

حفظ کردن مطالب و یارونوسی از مطالب کتاب کار نامطلوبی نیست و تا حدودی برای منظورهای خاص مفید و آموزنده می باشد، ولی نباید در مورد آنها افراط کرد. متأسفانه یکی از مشکلات اساسی نظام آموزشی ما تأکید بیش از حد بر روی پرورش حافظه است. اگر پس از پایان امتحانات در مورد مطالب درسی از دانش آموزان سؤال شود، آنها را کمتر به خاطر می آورند، زیرا مطالب را حفظ کرده و دوباره فراموش نموده اند. پرداختن به آموزش مهارتها و اصول و توجه به رشد ذهنی، نکات بسیار مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرد. بنابراین در مورد راهنمایی تحصیلی فرزندان نیز باید به این نکته توجه کرد که تنها نباید از دانش آموزان خواست که مطالبی را حفظ کنند، بلکه باید به آنها کمک کرد تا مطالب درسی را خوب بفهمند و بتوانند به زبان خودشان بیان کنند. بدین ترتیب بهتر است در هنگام سؤال کردن از دانش آموزان، عین سؤالات کتاب و یا سؤالات مطرح شده در کلاس را عنوان نکنیم، بلکه سعی کنیم همان مفاهیم موجود در پرسشها را به شکلهای دیگری مطرح نماییم تا دانش آموزان فکر خود را بیشتر به کار انداخته، با استفاده از تفکر بدانها جواب دهند و از این طریق به رشد فکری نایل آیند. البته در این گونه موارد نباید افراط کرد و از طرح سؤالات بسیار سخت پرهیز نمود تا دانش آموز دچار یأس و ناامیدی نشود.

مهمترین نقشی که والدین در زمینه راهنمایی تحصیلی فرزندان می توانند داشته باشند ایجاد محیطی آرام و مساعد برای مطالعه و انجام تکالیف است. در بعضی مواقع والدین بطور ناخواسته و ناآگاهانه نه تنها محیط

می توانند دانش آموزان را منضبط بار آورند .
 خصوصاً در اوایل دوره ابتدایی لازم است
 وسایلی را که دانش آموز باید همراه خود به
 مدرسه ببرد کنترل کنند تا وی با باقی گذاشتن
 کتابها وسایر وسایل، دچار مشکل نشود.

سرانجام والدین باید سعی کنند با دادن
 مسؤلیتهای مختلف در حد توان دانش آموزان،
 احساس مسؤلیت پذیری و عزت نفس آنها را
 تقویت کنند و با ایجاد شرایطی مطلوب برای
 یادگیری و استفاده از شیوه های صحیح تربیتی
 به راهنمایی فرزندان خود بپردازند تا مصداق
 حدیثی از حضرت امام صادق (ع) شوند که
 می فرمایند:

"بهترین ارثی که والدین از خود باقی
 می گذارند، تربیت صحیح است ."

بگذرانند و هم به یادگیری آنها کمک شود.
 متأسفانه در کشور ما، مطالعه کتابهای غیر درسی
 و کمک درسی کمتر متداول است، درحالی که از
 طریق تهیه این گونه کتابها می توان کمک مؤثری
 به فرزندان کرد.

والدین با شناخت خصوصیات رشد کودکان
 و نوجوانان در سنین مختلف بیشتر می توانند در
 بالندگی فرزندان خود مؤثر باشند. آنان می-
 توانند با بروز بموقع و صحیح عواطف، بجا
 خندیدن، بموقع ناراحتی نشان دادن، بموقع
 سکوت اختیار کردن، بموقع حالت ترس نشان
 دادن، بموقع تعجب کردن و بموقع تشکر کردن،
 بطور غیر مستقیم به رشد عواطف فرزندان
 کمک کنند. والدین با رعایت نظم و آموزش آن

زیر نویسها:

۵- عابدی، جمال، همان مأخذ

6 - R.B. CATTILL.

7 - DIELMAN BARTON .

۸- عابدی، جمال، همان مأخذ.

۹- شریعتمداری، علی، حقوق تربیتی کودک در
 اسلام، پژوهشهای تربیتی، دانشگاه
 تربیت معلم، سال اول شماره ۲، تابستان
 ۱۳۷۰، به نقل از تحف العقول.

۱۰- فرید، مرتضی (گردآورنده) الحدیث،
 جلد ۱، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۸.

۱- خیر، محمد، شکست تحصیلی و رابطه
 آن بازمینه خانوادگی دانش آموزان دوره

ابتدایی، شیراز، دانشگاه شیراز، ۱۳۶۴.
 2 - B. LITTLE.

۳- عابدی، جمال، تأثیر رفتار والدین در
 پیشرفت تحصیلی کودکان، مجله تحقیقات
 تربیتی، دانشگاه تربیت معلم، اردیبهشت ماه
 ۱۳۵۶.

4 - BING ELIZABETH

خداوند دوست دارد که میان فرزندان خود حتی در بوسیدن آنها

به عدالت رفتار کنید.

پیامبر اکرم (ص)